

ZEICADAH CHAN THLENGTU KA SI?

RICHARD WURMBRAND

**ZEICADAH CHAN
THLENGTU KA SI?
(WHY AM I A REVOLUTIONIST?)**

RICHARD WURMBRAND

Why Am I a Revolutionist

Hakha Chin Edition

Copyright 2015 Voice Media

info@VM1.global

Web home: www.VM1.global

All rights reserved. No part of the publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic, or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. For permission requests, email the publisher, addressed “Attention: Permission Coordinator,” at the address above.

This publication **may not be sold, and is for free distribution** only.

Why am I a Revolutionist?

(Or "Why do I want to change things")

by

Richard Wurmbrand

Alet tu:

Rev. & Evangelist John Siam Lian

Published by

Dr.P.P. Job

V-31, Green Park, New Delhi-110 016

ZEICAHDAH CHAN THLENGTU KA SI?

Hi biahalnak hi a fiang ngaimi a si ko. Doh a herh caah dotu ka si ko. Thil vialte hi mirum nih an uk dih. Minung hi mirum le misifak in kan i then i, duhduh in tlong kho i nun-nuam in a nung khomi khi mirum ti an si. A karlak mi hna cu zeihmanh a tuak-tan theng lomi an si i, mi sifak timi cu ei awk din awk a har i mirum rawl tiltawt in a nungmi an si. A ngaingai kan ti ahcun mirum nih an ei-mi le nuamhnak in an hmanmi thilri hi mi sifak pawl kut in a chuakmi thilri an si.

Vun-rang pawl cu cung deoh ah c-hiah an si i, hriam le nam in mi a tei i mi a uktumi tlawm deoh an si. Vun-nak pawl le vun-sen pawl cu sifak nun-niam deoh an si i, an kong-kau hi zeihmanh ah reelpiak lo deoh an si.

Vawlei cung Ralpi ahkhan a thongthong le a sangsang in minung nunnak cu an liam. Nihin i seino hna nunnak zong hi a ra laimi Ralpi ah cun rel cawk loin an liam ve te ko lai.

Mino hna cawn ding kha upa nih tuahpiak a si i anmah nakin a hngal deohmi kan cawn awk hi an tuah i anmah nih camipuai an kan tuah. Kan inn ah siseh, college sianginn ah siseh, riantuannak sehzung ah siseh, zeihmanh chimnak nawl an kan pe lo.

A nuam kan timi hi a nuam an ti ve lo i, tuah kan duhmi kha tuah an kan thlauh. Nu le pa um-tinak le riitnak si din le nuamh-hnaihak vialte an kan thlauh i a phunphun in upadi an kan chuan hnawh. A ngaingai kan ti ahcun hi vialte thil a tuahtu le a khangtu ding hi kanmah kan si deoh.

Dohtu sinak ding hi a ruang a tampi ko. A kal ciami tuanbia kan zoh a si ahcun, dohtu tampi hna nih an dohmi an hlawh a tling ti zong kan hmuh. Frech Raldohnak te hna, America Luatnak Raldohnak te h;na, Russiaram, Tulukram le ka dangdang i Communist Raldohnak te hna zong tampi kan hmuh ko. Hi bantuk dohnak kong a tuaktu le catialtu nih an tuakmi le an tialmi zong tampi kan hmuh fawn. Karl Marx le Lenin, Stalin te hna le Moa Tsi-Tung te hna Castro te hna nih an tialmi le an tuahmi kan hmuh. University le College siangngakchia nih an duh lomi an doh i thisen tampi an chuahnak zong kan hmuh. Cucaah cun kannih i doh kan duhmi zong hi zeicahdah kan doh khawh lai lo?

Kan doh i kan doh khawh ahcun luat cu kan si ko hnga. Asinain kannih cu hriamnam in doh a si lai lo i dawtnak in doh a si lai. Thlan chuak in kan do lai lo i, lawmhnak in kan doh lai. Nihin i ngakchia, thaizing i hruaitu a si lai dingmi nih hlan lio i dotu minthang hna cu fimnak in an uk hna lai.

Cu ruahnak cu a man a sung bikmi ruahnak a si. Hi ruangah hin cun mi zong thah le thah phu a si ko. Hi ruangah hin cun palek pawl lung i cheh le bom in puah zong a phu ko. Mi cheu hna cu cu ruahnak chungah cun hawi hmai ah sau nawn a tli cangmi zong kan um. Cu ruahnak a ngeimi hna cu kan upat hna i vawlei cungmi vialte hmunkhat ah a kan fundingtu ruangah cun bom zong kan puah ngam lai i tupung zong kan tho ngam ko lai.

Cu ruahnak a tlamtlin khawhnak dingah cun ruahnak tlawmpalte chuah ka duh ve i, cucah cun kei zong dohtu ka sinak a si.

ZEI NIH DAH DOTO A KA SITER

Dohtu si le dohmi si hi a biafang cu an i khat dengmang ko nain a sinning taktak cu an i khat naisai lo. Doh a herhmi a um ruangah dohtu kan umnak cu a si. Minung hi kan ruahnak a dan cio caah mi tampi nih cun kan dohmi hi doh a herh lo a timi zong an um i kan dohning zong hi a hmaan lo a timi zong an um ko. Micheu nih cun a doh in doh lo in a remh in remh awk a si an ti i, duhsah tein a thlen in thlen awk a si a timi zong an um. Ruahnak cu phun dangdang in a um i, Zisuh tu nih cun 'Na ral va daw hna' a ti. A doh cu chim lo a dawt in a va daw hna a ti. Dawt lo zongah doh lo cu a za rih ko nain a dawthrimhrim in daw hna tiah a ti. Na biang khatlei an in bengh ahcun khatlei chit rih hna a ti.

Asinain kei cu, cuticun ka ti bak lo. Mi tam deoh tining ah cun 'doh' si loin 'dawt' ti a si nain, hi zawnah hin cun kei cu mi tlawm deoh dirhmun ah ka dir. Mi tam deoh ruahning cu that deoh dawh a si ko nain, zeicahdah hi bantuk ruahnak ka ngeih hnga ti cu ka hngal ve lo. Zei nih dah midang ruah loning in a ka rauhter i, zei nih dah dotu a ka siter hnga?

Vawlei cung catial thiam bik pa Socrates nih, 'Nangmah le nangmah hi i hngal' tiah a rak ti. Catial thiam dang pakhat pa nih cun, 'Nangmah le namgmah i chek' tiah a ti ve. Dohtu vialte lakah dohtu thawng bik Zisuh nih cun 'Nangmah le nangmah i hlaw' tiah a ti i, a chim duhmi cu, nangmah le nangmah i zoh hmasa law na sinning taktak zei bantuk dah ka si ti i hngal hmasa, a ti duhnak a si. Cuti a si ahcun, zei nih dah dotu an

si ter ve?

A lehnak hi bia dangpi a si men lai.

Mi tampi cu an pale kha dotu an rak si caah an fale kha dotu an si ve. Dotu sinak fimnak hi kan innchung in kan cawnmi fimnak a si ko. America ram i Bettina Aptheker a timi nu cu a pa Communist hruaitu bik a rak si caah amah zong atu ahhin Communist hruaitu a sinak a si.

Mi cheu cu an nu le an pa R.C.M. an si caah annih zong R.C.M. Krifabu an si ve i R.C.M. Krifabu zumhnak in an thang. Mirum fale nih chaw le va, ngeih le chiah duhnak lungthin an ngeih deoh bantukin, mi vialte hi kan chungkhar thawhkehnak lungthin cio in kan kotho ziazza hi kan ngei cio.

Asinain mi cheu hna cu an chungkhar le an riantuannak pawngkam ah cu bantuk ruahnak a ngeimi an um hleng lo nain, amah kotho tein dotu si duhnak lungthin a ngei bakmi an um ve. Zei nih dah cuti cun a tuah ve hna hnga?

Zei ko nih dah dotu tampi hna hi dohtu, thlengtu, le remhtu ah a canter hna hnga a fiang lem lomi thil a si nain kei zong cu hna bantuk cu ka si ve. Ca chuahtu pakhat nih 'Dotu hna cu harnak chuahter an si' a ti bantukin, kei zong thil hmete pakhat nih ka chungah cawlcanghnak a ka pek i, cu nih cun dotu a x ka si ter.

Hitihin tahchunhnak hun la hna hmanh u sih.

Karl Marx hi a hlan ah cun Krifa a rak si. Ca a tial hmasa bikmi zong Johan Thawngtha Hrilhfiyah a si. Hi pa hi mifim ngaingai a si i, a fimthiamnak nih hin amah caah thil har lehlam a chuarter. Amah x hi Judahmi cu si kaw, hi chan lio hi German ram ah Judahmi huatnak a rak zual lio ngaingai a si.

Judahmi si tung i Judahmi huatu bik ram i chuah
λ um a si caah, anih cu German ram ah cun khual
a si i, cucaah cun a duhning bantukin zeihmanh a
rak tuah kho ve lo. Cucaah cun hitihin ca a rak tial
phah: "Rom ralbawi Titus nih ka pupa hna ram hi
rak hrawk hna hlah selaw ral dirhmun ah hin ka dir
hnga lo," tiah a ti. Khual a si cang caah cun
Judahmi lungthin cu a keng ti lo.

A pa ca a kuatmi ruah tikah phaisa lei harnak
angei ve i cawnnak lei ah a duh bantukin a cawng
kho lomi a si ti hi hngalh khawh a si. Pale nih hin
fale dawtnak taktak kan ngeih lo ahcun fale
zong nih pale dawtnak lungthin ngaingai an ngei
kho lo i, pale sining taktak zong hi an i thawhpi
kho ve lo. Cozah le Cozah dotu, Krifa le Krifa
dotu hna zong hi cuticun an si ve i, minung kan
nunning zongah hin cuticun an si dih ko.

Karl Marx cauk kan rel ahcun amah chan lio
i mirum nih mi sifak an ei-hmuar hna ning le
zeihmanh khuaruah khawhnak a ngei rih lomi
sifak fale ngakchia rian an tuanter hna i an tuan
man an ei-hmuar hna ning kha mitthlam in hmuh
khawh a si. Cucaah cun mirum a doh hna nak hi a
si ti kha fiang tein a lang. Cu tluk cun mirum le mi
sifak an i thleidan lio a si i, Karl Marx nih a doh in
a doh hna lio ah midang nih cun a doh in doh awk
a si lo in rih awk a si ko tiah an rak ti ve. A cheu
nih a remh in remh awk a si a timi zong an um i,
Lord Shaftesbury an timi Krifa pa ve nih cun
duhsah tein a remh in kan remh lai tiah a rak ti. Karl
Marx tu nih cun a doh in a doh hna i, mi rum
dohnak ah cun 'Mirum Pawl' (Capital) timi cauk
a tial i a doh bakin a rak doh hna. Cucaah cun Karl

Marx cu 'Zeicahdah dohtu a si?' kan ti ahcun, a chan lio thil umtuning ruangah a si ti a fiang ko. A pakhatnak ah cun Judahmi a si ruangah a si. Zeicahtiah Judahmi cu an umnak kipah mi nih an rem hna lo i, an serhsat hna caah; Judahmi paoh hi dohtu si duhnak lungthin a ngeimi an si dih. Cun, a pa he an i rem lomi zong hi a pahnihnak a si.

Kei zong, ka chan lio thil umtuning ruangah dotuka sinak hi a si kan ti kho ve ko hngal o maw?

Lenin kong hun chim rih tuah u sih, Milian fa a si i, ahmet lio ah cun Krifa a rak si ve. Orthodox Krifa an rak si. Kum 16 a hung si ah gakchia dang sining nih a hun phak ve i Biakinn ah a kal duh ti lo. A pa cu a lung-re a thei i, Tlangbawi pa a auh i, zeitindah kan tuah ah a that lai? tiah ruahnak a hal. Tlangbawi pa nih cun, ngakchia chimh ngai lomi cu thi dengin velh ah a tha bik ko lai, tiah ruahnak a pek. Cuti ruahnak an i pek lio cu Lenin nih cun a ngaih hna ia theih hna. Cu thawk cun Lenin nihj Tlangoawi zong a tong duh ti lo i, Biakinn zong a hmu bal ti lo i 'Pathian' timi bia hrimhrim theih a duh ti lo.

Tlangval Lenin cu a pa nih zeitindah Pathian ahngalhdeohhngati ruahah Tlangbawi kawhpiak a si nain Pathian a huatnak tu a si i, Lenin nih cun Maxim Gorki sinah hitihin ca a tial: "Chonh a fawi bikmi zawtnak le lihnin le thliachia le tilian tihnung bikmi nakin Biaknak hi tih a nung deoh. Zawtnak lakah tih a nung bik ko," tiah a ti. Biaknak nak cun khensar zawtnak cu tih a nung deoh ti cu mihrut hmanh nih an hngalhmi a si caah, Lenin nih hiti a ti tikah hin, amah hi mi tihnung a si ti a langhnak a si. Zeicahtiah kap khatlei lawngin thil a hmumi pa a

si ti hi a lang.

A pa nih hin hi lai hi rak hngal selaw, mino duhnak a hngalmi pastor dang rak au selaw, Lenin hi cu bantuk ruahnak cu a ngei hnga lo i, Communist phung zong hi a rak um lo men hnga. Lenin nih hi tluk thil pipa a simi biakhiahnak a rak tuah hi a kum 16 lawng a si lio ah a si i ngakchia lungthin a si rih ko. Ngakchia lungthin cu a tlingmi a si lo caah a biakhiahmi zong tlamtling lo ngai a si i, Pathian a um lo ti te hna, mi vialte nih thih ah thih hnawhphu an timi a sung tukmi Zisuh dawtnak le thih hnu ah nuin ti tye hna cu a um lo a ti bak ko. Ngakchia ruahnak ko ngai i cu tluk biahchahnak ngeih cu pa raltha a si ti cu a fiang ko nain upa biakhiahnak a si lo ti cu a fiang chinchinmi a si ko.

Lenin nih Biaknak a huatnak hi cu lawng a si lo, a dang a um rih.

A nau pa hi Russia siangpahrang thah an rak timh i antlolh lio ah khan an tlaih i an thah ve. Lenin cu milian fa a si caah a tinhmi cu sangpi a si ve i, asinain a u pa an thah caah cun aa ruahnak bantukin thil a si kho ti lo i, a hawile nih an lonh. A lungthin putning le hruaitu lungput hrimhrim a ngeimi a rak si ve. Cu tikah cun adoh in doh a hauh ve cang caah dohtu a sinak hi a si ko.

Hi lioah hin Russia ram i an siangpahrang hna cu an rak thalo tuk i an michia an hrem hna ning hi a rak fak tuk ve. Dotu tampi hna hi an ram uktu hna nih an ukmi hna an hrem tuk hna caah hremnak an in khawh lo ruangah dotu a simi hi a tam bik an si. Lenin zong dotu a sinak hi cu bantuk uknak le hremnak a celh lo ruangah a si ve ko. Asinain vanchiat ah yawlei uknak thalo dotulawng si loin

Communist zumhnak chungah a luh caah Pathian dohtu tiang a si sual caah ngaihchia nagaingai a si ko.

Romania ram i Communist uknak a rak latu Lucretiu Patrascănu zong kha Communist party ah luh lo awk tha lo in thil a um caah a rak luhnak a si. Hi pa hi bawi phun a si i, a pa hi Ralpi pakhatnak ah khan a ruah a rak i palh ve i, Mirang lei tang loin German lei ah a rak tang. German pawl ral an hung sungh tikah cun a nih zong cu a sung lei ah a tang ve i ahohmanh nih an tanh ti lo. Cu tikah cun a chim awk a hngal ti lo i Communist party ah a luh venak kha a si. Romania ram ah Communist nih uknak an hun lak tikah cun, upa pakhat a si ve ko nain, Communist upa pawl cu an keel a si bantukin, Lucretiu cu an nahchuah i amah hawilel lila nih an thah ai. Communist zumhning ah cun minung hi thilri pakhat a si ve ti a si. Cucaaah minung a thih tikah hin a dang a um ti lo i a loh in a lo lan ko ti hi an zumhning a si. Lucretiu zong cu a thi i a taang ti lo-a loh in a lo ko. Amah nih a sermi hna le a dirhmi nih zeihmanh ah an thei ti lo.

Krifa thalo le sayate hman lo he nan i ton sual ruangah Biaknak hi na huat ve khawh men. Asinain cu bantuk mi hman lo na tonmi hna nih cun nangmah nun ah zei an i sualmi a um lem maw? Krifa le Biaknak hi doh awk an tlak tiah ruah awk tlak tiangtiang thil na tong lem maw?

Tito kong ruat rih tuah u sih. Hi pa hi Croat miphun a si i R.C.M. Krifabu a si ve. Amah chan lioah hin R.C. upa hna cu an ram chung vawlei vialte a ngei dihtu an si i sifak pawl kha a hlanh in an hlanh hna i vawlei man kha fakpi in an lak hna

caah mi sifak an harning le R.C.M. upa hna nih Cozah ုktu bantukin mi an uk hna ning vialte kha a hmuh dih. Asinain Tito nih hin atu ah cun kha bantuk Krifa hruaitu thalo kha an um ti lo ti ahngal lo. An biakmi an Pathian ruangah an nu;nnak tiang a pe ngammi an um cang ti zong a hngal ti lo. Sual cu a fawi i zeizong vialte hi sualnak an si dih. Sualnak cu tuah ko. Asinain a thaizing in na thawng cu tadinca ah a chuak ko lai. Cucu Communist kalning a si i, Krifa phung tu ah cun na innpa kha nangmah bantukin daw hna ti a si. Tar kha daw hna law, sifak kha bawm hna. Ngaih a chiami cu hnem hna law, Pathian Thawngtha a theih rih lomi kha lam hlatpi ah an um zongah kal hnawh hna law chim hna. Zisuh nih' keimah ruangah an in hrem hna lai, a ti. cucaah nihin ni ah Communist ram ah zumtu tampi hna nih hremnak an innak cu a si. Na min a lang rih lo men ko lai. Asinain Pathian nih a hngalh ko. Tito nih cun hi vialte thil hi a hngal ti lo. Amah chan lio i mi sifak a rak hremtu upa hna lawng kha a theihmi an si. A nungmi Pathian kong zong zeihmanh a thei ti lo. Anih caah cun pastor le sayate cu phungki biakinn chung i an chiahmi milem bantuk men an si ko. Nunnak petu Bia a phawrtu an si ti zong zeihmanh a hngal ti lo.

Tito cu a ngakchiat lioah Krifa a rak si ve ko i pulpit zohtu arak si. Tito nunnak le akhuaruahning vialte zong a thleng dihtu thil poi ngaingaimi pakhat cu a sinah arak phan. Ni khat cu tlangbawi pa nih 'Ka angki fual rianrang in rak ka pe' tiah a tii, rianrang in a pek khawh lo ruangah tlangbawi pa nih Tito cu a bengh. Tito cu khua ruat i,

tlangbawi pakhat a si tung i a angki ka pek khawh lo ruang sawhaawh i cu tluk i a kabengh cu, Krifa phung ahhin dawtnak a um tung lo? tiah khua ruat. tlangbawi pa cu palh cu a palh ko. Asinain tlangbawi pakhat palh ruangah Krifa phung a palh ti cu a si khomi a si hnga maw? Tito cu seitan nih a tukforh khawh i cu thawk cun Krifa phung cu hnulei a chit bak i, Krifa lawng hmanh si loin Biaknak paohpaoh hnulei a chit dih hna. Cuticun a caah Pathian a um ti lo i, 'Pathian a um lo' a timi hna lak hmanh; ah minthang bik President Tito ah aa cang.

Tito cu seitan nih hriamnam ah ahman ve caah a si ko. A ngaingai kan ti ahcun, tlangbawi pakhat that lo ruangah Krifa phung a tha lo ti cu a ti awk cu a si hrimhrim lo. Cu ruang bakah cun Tito cu Communist party ah a lut i Krifa rel cawk lo a thattu ah a cang. Zei ka tuah ti zong hi aa hngal theng lai lo dah. Pathian a um ti x zong cu a zum ti lo i, tlangbawi pa i veikhat a benghmi man cu Krifa rel cawk lo thisen a si cang ai.

Nang tah, cu bantuk bengh cu na tong bal maw? Na ton a si ah aho tal na lehrual ve bal hna maw? Hitler cu a panih a velh caah a pa cu a huat i, pastor pa nih fa tha lo cu velh awk a si a ti ruangah a velhmi a si ko i, cu ruangah cun Krifa vialte cu a huat ve hna. Huat sawhsawh lawng hmanh si loin Krifa phung cu ramdang Biaknak a si a ti caah ramdang nawlgeihnak vialte zong a huat chin dih.

ZEI NIH DAH DOHNAK A CHUAHTER

Thil pakhat khat a um ciami doh i a sining thlen

hi na ruat ve tawn men lai. Asinain hi bantuk doh duhnak hi chikkhat lung thawhnak in a chuakmi a um tawn. Doh a herh tiah na ruahmi kha midang nih cun a herh lo tiah an hmuve ko lai. Cucaah cun mi nih zeitindah an hmuve ti kha zoh rih a ahau ve. Abiana ah innchung ah na thu i an hoihnak leikam lawng na zoh caah innka lawng na hmuve i khatlei kam i a ummi thlalang-awng cuna hmuve. Cun, cunglei na zoh lo ahcun ceiling i a ummi luhnak awng zong na hmuve. Cucaah cun cu inn a dihlak in hngalh na duh ahcun a kamkip kha na zoh a hau. Cu bantuk cu a si, thil sining taktak hngalh kan duh ahcun kamkip kan zoh a hau.

Dohtu a simi paooh hi kan zoh hna tikah an doh chanmi thil pakhat khat hi a um zungzai tawn i, mi ei-hmuar a hmangmi thil tha lo a dohtu an um, ralkap le palek a dohmi an um, thil tha a si komi, thil thalo in an hmuve sual ruangah cu thil cu a dohmi zong an um, anmah zumhning in a zum lomi hna a dohtu zong an um ve. Cucaah cun Stalin zong nih amah hawile lilakha amah zumhning in a zum lomi cu a thah ko hna. Mao Tst-Tung le a hawile zong nih anmah zumhning in a zum lomi le hmaitonh in an bia a hun altu hna cu an huat h;na i an hloh ko hn;a. Castro le a hawile pawl le Trotski le a h;awile hna zong kha cuticun an rak si dih ko. Cucaah cun Dohtu a simi paohpaoh hi an hmet lio i an rak hmuve tonmi thil hmetete nih khan an thinlung cu khatlei kam ah a mer hna i hmet lio lungthin thomi sawhsawh nih thil biapi ngai a si tung i thil thalo ngai kha chuahter tawn. Cu bantukin kei zong, ka x no lio i ka hmun tonmi thil thalo kha ka lung chungah a caam tuk i, cu thil

thalo (Communist) cu doh lo kho ka si lo caah thih ah thih phu, nun ah nun; phu tiin ka doh venak cu a si.

Hi bantukin lunghin chungah thi kho loin a caam cangmi thjil nih a chuahpi mi thil hi hun tuah taktak tik le hun doh taktak tikah hin thiltha ah a chuakmi a um i thilchia ah a chuakmi zong a um ve. French Ramchung Ral a chuah lio zongah an doh chanmi cu, 'Luatnak, i tluknak, u le nau bantukin i dawtnak' ti an rak si nain a hung chuah taktak tikah cun thil dawh lo tampi a chuak ko. Americaram zong hi an rak dirh ka i an rak i timhning ngaingai in an tuah kho ve lo. Communist pawl chinchin cu, a rak chuah ka i an i timhning in an si kho naisai lo x An bia hmanh ah 'Luatnak, daihnak le mikip pawkhimnak' ti a rak si i, Communist ram paohpaoh ah cun an pawl a khim lo. Russia ram hi a hlan ah cun 'Zurupram Rawlruk' an timi a rak si Asinain atu ahhin cun America changvut in a nungmi a si cang. Luatnak an ti nain hreng-khenh an lo. Anmah le anmah hmanh nih an i celh ti lo in Khrushchev zong nih a duh ti lo ruangah an tlaih ve. Stalin fanu zong a zam i, upa dang tampi hna zong an loh phah cionak kha a si.

Hitler chan lioah German mino tampi nih 'Hitler a nun khua sau seh' tiah an au i an nunnak tiang an rak pek ngam. Zeicahtiah Hitler uknak phung hi a tha bik a si lai i German ram hi a kan sersiam lai tiah an rak ruah. Asinain an ruahning bantukin a rak si nemmam lo i a that dih hna tu a rak si. Lenin le stalin chan lio i Russia mino vialte zong kha, atu Russia xnak tha deoh in ram kan ser

Iai tiah an rak i ruah ko lai. Cu tlukin ruahnak le zumhnak an rak ngei ko nain atu Russia hi zoh hmanh u sih, zeitluk in dah a mui a chiat. Communist mino hna nih an ram ca that deohnak ah zeitluk in dah an rak doh cio ti hi ruat tuah hmanh usih. Communist upa hna nih cun 'Zungzal nunnak a um' ti cu an zum lo. Cucaah cun annih caah vancung laksawng timi cu a um lo a si ko. Van laksawng an sungh lawng si loin an hnu ia hung chuakmi thang-cho lungthin hmanh ah, anmah ruangah hi bantukin kan si a fak an hun ti hna tikah zeitluk in dah a fah? Vawlei cung hi an hung chuah hi an caah chan ngei lo a si ko.

Cu bantuk nun har le can har cu kan pum hrimhrim in kan ton hnu ah kan lung a fim cangmi cu, kannih kan dohmi cu mi chim chinm; i bia theihnak sawhsawh in kan dohmi a si lo i, kan pumsa hrimhrim in kan hmuh tonmi a si caah doh tlak kan doh ti hi kan chim ngam ko.

Cucaah cun mono vialte hna sinah ruahnak pek ka duhmi cu, doh awk thil kan ton tikah zei ruangah dah doh a herh ti hi kan ruah i kan tuak hmasa a hau. Kan doh hnga dingmi thil a thawhkehning, a sullam, a umtuning , a hmunhma le mi nih zeitindah an hmuhning a si ti vialte kha kan zoh hmasa a hau. Cu hnu lawngah cu;n doh awk le doh lo awk, tuah awk le tuah lo awk ti kha kan i thim a hau. Chim duh;mi cu'Hruak' tiah cawl-cangh lo ding ti hi a si. Thil pakhat kha rianrang tukin a phi kən pek a si ahcun kan palh tawn. Chikkhat lung thawghnak in rian kan tuan awk a si lo. 'Doh' timi paoh hi cu thih ah thih phu, nun ah nun phu timi bia an si dih. Atu science chan hawi

ahhin cun thil sining kan hngalh lo ruangah a hman lomipi khi lunghmu ngai in kan dirpi theo tawn.

Mirum Uknak(CAPITALISM) timi cu a that cu a tha hrim lo. Asinain Luatnak(Democracy) cu a um deoh hrimhrim ko. Minung hi a tlingmi kan um lo caah a tlingmi uknak phung kan ser lai ti cu a si kho lomi a si. Communist dotu pawl nih an doh tikah hin, an chan ah thil tha an chauhpi lo ti hi kan zoh ahau. Stalin nih adohmicu Czar siangpahrang uknak kha va si kaw, Czar uknak nakin Stalin uknak a tha hlei bak lo. Czar siangpahrang Nicholas II nih cun amah a dotu pakhat cu a that ve nain Stalin tu nih cun a ral cu chim lo, amah hawikom lila hmanh rel cawk lo a thah hna. Amah chungkhar minung hrimhrim thong ah a thlak hna. Hi tlukin hraangmi uknak hi aho nih dah a tha kan ti khawh lai?

German siangpahrang uknak kha a tha lo tuk ti a rak si i, cuacaah Nazi uknak phung duh; pawl nih khan an rak dohnak kha a si. Asinain kha siangpahrang uknak a that Ioning kha atu German Communist uknak phung a that Ioning tlukin a tha lo loh. German rampi cheuhnih ah a chuahertu cu siangpahrang uknak kha a si lo i Communist uknak tu a si.

Mirung Uknak chan lioah(Capitalist Dimocracy) Chekoslovakia ram ah mirum le sifak thleidannak cu a rak um ngai taktak ko. Asinain cu lioah cun chekoslovakia ram cu anmah tein an i uk i anmah duhning tein an ram cu an rak ser khawh. Sihmanhselaw Communist nih an hun lak hna i an hun uk hna tikah cun Chekoslovak miphun nih anmah ram caah zeihmanh an tuah kho ti lo i Russia Communist duhnak lawng tein kal a si

cang. Anmah ca kha anmah nih anmah duh in an i tuah khawh lo lengah mangtam ram ah a cang cang.

Cu nak tihnung le thil tha lo tampi a um ko rih lai va si kaw, chim loin maw kan um ko hnga? Kan chung i a ummi khuachia kan thawl lo hlei ah a dang pasarih kan kawh chap sual lai ti cu dah kaw kan phan cu.

Cucaah cun'Doh a herh' kan ti tikah doh ko nih a ngeih lo i, ;hikkhat lungthawhnak sawhsawh in a thomi dohn;ak le doh a herh taktak mi dohnak a um. Na no lio i harnak an petu thil ruang sawh;sawh ah doh naa tim men lai. Doh herh taktak a si lomi dohtu na si sual lai kha phan awk a si. Asiloah, doh a herh taktakmi doh loin na um sual lai ti zong ruah a hau. Goethe nih hitihin a rak ti: Keimah le keimah cu keimah nih ka uk ko na ti lai. Asinain nangmah cu na chung i duhnak lungthinte nih an uk, tiah a ti.

Pawngkam thil umtuning ahhin na lung alau ngai men lai. Th;il tha tuah cu ziazza tha ti a si. Chaw le va le phaisa duh tawk hmang in inn dai tangah thut ko zongah ziazza hi a tha le9i ah a sersiam hlei theng lo. Minung cu sining a ngei ciomi minung kan si. Dawtnak, huatnak, duhnak le duhlonak a ngei ciomi, nunphung le ziazza ngeimi kan si. Cu ziazza le nunphung hna cu Mirang, Minak, Judah le Arab thleidang loin kan ngeih ciomi an si.

Kannih Krifa pawl hi dotu taktak kan si. Zumhnak hlun kha a hram in phuk i a thar in a ciingt u kan si. Ram hlun hmawng kha th;iam i Pathian ram thar a dirhtu kan si. Asinain cu thil hlun kan dohnak ah cun kan hriamnam cu meithal le

zenkuan an si lo i, Bible nih a chim bantukin 'Pathian Dawtnak' a si.

Pathian Dawtnak kan timi hi vawlei mifim nih an chimmi: 'Dawtnak ngei law tuknak tuah hlah' an ti sawhsawhmi bantuk a si lo. Vawlei mifim hna nih hi bia an chim tikah hin an ka in an chim sawhsawh.i an lungthin chungah cun i tuknak le i thahnak, mi tei duhnak lungthin lawngte a um. Cucaah Russia Communist party General Secretary a simi Mr.Brezhnev(Bres-nif) nih cun 1970 May 1 ni i zapi pumhnak ah a chimmi cu: 'Vawlei cung pumpuluk ah Communist phung a karh khawh nakhnga raltuknak chungah kan lut cang' tiah a ti.

Mao Tse-Tung zong nih 'A doh in kan doh hrimhrim a hau' a rak.ti. Kum 1989 June thla ah Tuluk khuapi Beijing in Democracy a duhmi siangngakchia zualhma ngai in an thah hna kha kan hmu i, khakha raltuknak chungah kan lut cang tiahj an timi an bia tlinnak a si. A thongthong in an thah hna. Atu ahhin Cozah ngan deoh paoh nih cun Tihnung Hriamnam(Nuclear) an ngei cang i ram khat le ram khat i tuk lawng an duh cang. Arab pawl ve nih cun Israel pawl kha atu an umnak Israelram in hei nawr i rili chung i paih dih an duh hna. Judah Cozah zong nih Tihnung Hriamnam cu an ngeih ve cang. Dawtnak timi bia hi bia dawh ngai a si ko nain chim in an chim tikah hin zei tiangin i daw u timi tahnak a um lo caah an kut an ke nih cun a zul naisai ti lo.

Idaw u ti a si caah, Nitlaklei ram nih Nichuahlei ram zong kan dawt hna awk a si ti cu a hman ko. Asinain kan dawt hna ruangah Communist phung

hi hun luphi hna selaw zei tiangin dah kan dawt h;na lai ti cu ruah a hau i, kan duh lo ngaimi Communist phung zong nih a kan cil len ve sual ko hnga.

Cucaah thil pakhat khat a hun;g chuah tikah hin 'dawtnak' tiin zoh sawhsawh a si lo i, policy he kaih maw kaih lo, daihnak a um maw um lo ti zong kan ruah a hau ko. Kan tu hna selaw rak i runven zong a hau. Minung hi misual kan si caah dawtnak tling ngaingai hingel khawh a si lo. Thil kan hmuhning zong hi a thianghlim kho lo. Hi bantukin minung kan sualnak hi kan pale an rak sual caah a si tiah an timi hi a hman zong a hman kho men. Asinain an thatnak pakhatte a um ve. Zeidah a si kan ti ahcum, nihin i a fim ko e kan timi le a tha ko e kan timi hna a hringtu cu a hlan kan pale kha an rak si. Kha hna cawnpiaknak le lam hruainak thawngin nihin mino hna kan duhduh in kan tlonlen khawhnak hi a si.

Marx, Stalin, Trotski, Castro le Mao Tsi-Tung te hna an fim an thiam kan timi hna zong hi a hrut ngaimi an pale chungin a chuakmi an rak si ve. German ram ah Nazi uknak a hung chuak i, an khua le an ram remh duh le sersiam duhtu an si ve ko nain an ruahnak bangin thil a si kho ve lo i an ram ah thisen a luannak tu a si. Russia ram i Stalin te, Khrushchev(Khru-chawi) te hna zong khacubantuk thiamthiam an si ve. Anmah chan ah cun Nika le Thlapa bang an rak i zohthlami an rak si ve ko nain an rak duh tukmi Communist uknak phung cu atu ah cun a thatloning fiang tein hngalh a si ko cang.

Cucaah cun na dohmi hi doh a herh taktak maw herh taktak lo ti hi na tuak hmasa a hau. A

dotu minung hi a hman lomi minung kan rak si cang caah thil hman lopi hi kan dirpi tawn i kan doh tawn. Na no lio can kha ruat law, na nu le na pa kha zeitluk in dah an ngaih na rak chatter kha ruat hmanh. An daw hringhrantu na nu le na pa an si i, zeitindah na rak um kha ruat tuah. Asiloah innlak na hawikom sinah mitha maw na si mi tha lo dah na si i ruat tuah.

Minung kan lungthin chungah hin kha bantuk sualnak kha um loin rak thiang hirhiar kho selaw vawlei hi zeithlu in dah a va dawh hnng? Mah le mah i remhhi a har i, mah chungkhar lunglawmhter hmanh hi thil har ngai a si. Minung lungthin a chuak sawhsawhmi doh duhnak le thlen duhnak nih hin thil tha lo zeimaw zat cu a thlen khawh taktak. Asinain chan tha deoh a ser khotu cu a si hrimrhim lo.

Palek hi an hrokhrawl tuk tiah kan vuivai tawn. Asinain kanmah hrokhrawlning hi kan ruat tawn lo. Na thinlung cun'Luatnak' timi bia hi na ruat ve komen lai. Mao Tsi-Tung nih 'Democracy Thar' timi cauk ah hitihin a tial: 'Communist ka doh lai a timi hna cu palek nih an duhtawk in cil len awkah nan rak i timh cia a hau. Palek cil len awksh na timh tuah rih lo a si ahcun Communist doh cu rak i tim duh hlah, hi ka bia hi ngai tuah u' tiah a ti. 'Palek cu mi-hrokhrawl an si' na ti tawnmi kha anih caah cun miding hmanh ah miding chin an si. Hi tluk hin phung tha lo ah ruahmi Mao Tsi-Tung party hin Democracy uknak naa thim ahcun nang cu na luat cang. 1989 kum i Beijing khua i thah i nawnnak khan na luat cang. Annih nih thil tha ah an hmuhammi le kannih nih thil tha ah kan hmuhammi hi

an khing an i khat lo.

Vawlei lei thil tha lo dohnak ah cun a kah in kah a hau. Kannih zong cu dohmi cu kanmah meithal in kan kah ve a hau. Kah lo cun zeitikhmanh ah hlawh a tling bal lo. French Ramchung Ral le Russia dohnak zongah cun minung thah in an i thawk i ral a si lomi tiangin an thah hna ti kan hmuh. stalin le Mao Tsi-Tung zong nih mi cu an thah hna i an hawikom Trotski le Leu Pin Cha zong an thah hna ti kan hmuh. 'Uknak cu meithal in lak ding a si' ti bak i ruahnak a ngeimi le ca tiang i a tial ngammi phung cu zeitindah a tha kan ti khawh lai? Chicago khua i mithalo pawl hmanh nih 'Uknak timi cu meithal i lak cu chim lo, hranhram i lakmi paoh cu a tha lomi uknak a si' tiah an ti ko. Uknak timi cu, dawtn;ak le fimnak le ram chungmi zawnruahnak in a rami a si awk a si.

Dohtu paoh nihhin, kan lung chungah hin, dohnak a chuahteru thilte, kan hngalh fian set lomite khi kan ngei cio. Thil pakhat kan doh tikah hin kan dohmi thil pinah khatllei kamah zeidah a um rih lai ti hi kan ruah a hau. Thil kan doh tikah kan dohmi thil nih kanmah kha a kan doh ve. Kan chungah hin mah le mah thiam aa coh pengmi, mi harnak caah a zei a poi lem lomi, thil tha paoh amah taangka lei hoih in a tuak pengtu a um i, cu lungput cu midang caah thil tha lo ngai, mah caah thil tha ngai a si i, zeitindah kan ruah lai? A phi cu nangmah ah a um i, nangmah nih bia na khiah a hau.

Cubantuk lungput kan chung i a um caah cun, cu lungthin nih cun ni fate an forh lengmang ko. Cu lungput mi forhn;ak na zumh; ahcun 'duak' tiah na tho lai i a doh zong cu na doh taktak ko lai.

Asinain a hman maw hman lo ti cu a rauh hlan ah a phi a chuak lai. Siahmanhselaw cu thil vialte a uktu le a hngal dihtu Pathian a um i, Amah cu zeizong vialte a sertu a si caah na chung i a ummi forhtute nih an forhmi, a hman maw hman lo tiah na hngalh lomi kha a hngaltu cu Amah (Pathian) cu a si. Cu pa nih cun "Ka fa, dai tein um law, keimah nih kan fialmi rian lawng hi tuan law doh kan fialmi lawng kha doh ko. Cucu zungzal nguh lunglawmhnak a si i, cucu khamhnak cu a si," tiah an kawh lengmang ko.

Cucu Krifa nun a si i, cu Krifa nun ah cun na lut ve cang hngal maw? Hi biahalnak aphi pakhatnak cu, 'Bu' timi hi suallam a ngei lo ti hi a si. Bu pakhat i saya le pastor timi zong hi sullam ngei theng lomi an si. Bu pastor hna cu phung an chim tik zongah anmah lungthin chuak theng an chim lo i, an Krifabu lungthin kha an chim.

Krifa Tuanbia (Church History) i tlangbawi le pastorte kong hi na cawng tuk lem lo men lai. An sining hi na hngal tuk lem lo men lai. kei cu ka hlatihhai ngaingai i, keimah pum hrimhrim in ka hmuh tonmi tampi an um. A tam deoh tlangbawi le pastor hna cu uktu lei kamah hin an tang zungzal. Cucu a ruang aum caah a si ve ko lai. krifa Tuanbia kan zoh ahcun uktu lei le mirum sin lei i an tannak le a thawng deoh lai timi lei paoh i a thialmi tlangbawi le pastor tampi kan hmuh hna. Communist ram chin chin ah cun Pathian a um lo ti bak i uknak a tlaitu Cozah upa hna he rem ngai in a ummi riantuantu tampi an um.

Zisuh a rak thattu hna zong kha tlangbawi le Krifa upa an rak si. Cheukhat Pathian riantuantu

hna cu nangmah he lungthin a khat ngai bantukin an i umter lai i nangmah an hlathlattu zong an si kho men. Kha hna kha ralrin hau, tih a nung bikmi an si kho. Zizuh a rak thattu zong kha cu bantuk ruahnak ruangah a si. Na khualtlawnnak hawikom ah cunhmangkohnalaw, asinainPathian riantuannak lei hawikom ca tu ah cu tih a nungmi an si.

Cubantukin zumh tlak lo riantuantu um hmanh hna selaw, Krifabu kalningpi hi cu sullam ngei lo a si kan ti kho hnga maw? Sullam a ngeih le ngeih lo cu kan ka in kan chim khawh lo hmanh ah thil sinning nih a fianter ko lai. Minung hi chan khat lawng kan nung i kan thih cun kan lo lan ko, ti le, si hlah, zungzal nunnak a um ti va si kaw, hi thil pahnih hi a phichuak a dang ngaingai mi an si. Cu nih cun Krifabupi kalning sullam a ngeih le ngeih lo cu a fianter ko lai.

Minung hi thilri bantukin a thih hnu ah a lo lanmi va si selaw, vawlei cungah a rum bik pa le a ding bik pa nunnak zong hi, thongtla pa an thah lai i pangpar-bor kan hei pekmi thil tluk men khi an si hnga. Ding ngai le dawtnakte he nun ka va zuam hnga i, mi nih cu pa that le din cu an hei ka ti hnga. A rauh hlan ah ka va thi hnga i a va dih ko hnga. Si thiammi nih hin kan nunnak hi kum 20,30 tluk sauternak hi hei ser thiam hna selaw, mi docawi zongin kan i cawk cio hnga i kan din cio hnga. Cucu a sullam ah thih kan duh lo tinak a si i, xasinain kan thi thiamthiam hnga.

Dotu vialte hna hi tuan ah a thi deohmi an tam. Zeicahtiah dotu hna cu a thah in thahmi an tam. Thih hi kan donghnak va si selaw, kan thih hnu ah kan dohmi hi thil hman a si le si lo kan hngal ti hnga

Io. Cucaaah cun vawlei sining sawhsawh in dotu a simi hna, Nazi uknak ca i a nunnak a petu mino a thongthong hna cu an thih tikah an thi lan ko i pakpalawng an si taktak ko. Thih hi kan dongnak rak si selaw, kei i ka doh lenmi zong hi cu hna bantuk cu ka si ko hnga i thil tha deoh ka va chuahter hmanh ah kei nih ka thei ti hnga lo i, cu thil tha deoh midang nih an hun tem ding zong cu ka duh theng awk a si lo.

Krifa zumhnak ah cun, 'Zisuh nih zungzal nunnak a kan pek' ti hi a phuan bak. Hi bia hi a hman taktak a si ahcun vawlei cungah hin thil khuaruahhar bik a si awk a si ko. Krifa pawl nih cun a hman bak an ti ngam. Cu ruangah cun pei an bia hmanh ah, 'Thih cu a miak a si' an ti cu. Hi vawlei nun kal tak hi a tha deoh ko tiah an tingam. A tanglei biatlang hna hi catial thiam Shakespear nih a tialmi an si i, a cunglei Krifa pawl bia he hin cun an i ralkah ngai ko:

"Thih cu tih a nung ko.

Kan lungre a kan theihtertu bik le

Nunnak a hrawktu thil fihnung a si.

Tarnak tehna, fahnak, sifahnak le thongtlaknak,

Hi vawlei hi um loin va um selaw,

Cucu paradis a si ko hnga.

Cu ruangah cun thih kan tihnak cu a si".

Asiahcun, Krifa nih cun thih cu an tih tung lo, cucu zei ruangah dah a si kun hnga? Thih cu thih a si ko i, cu thih tih lotertu zumhmi an ngeih cu a sawhsawh cu a si hnga maw? Thlarau kan chungah a nung an ti. Zei he dah a lawh kan ti ahcun, diamon lungvar khi kuang chungah kan chiah ahcun kuang nih a phenh i kan hmu kho lo.

Asinain kuang chungin kan hun chuah ahcun a dawhnak cumi zapi nih hmuu khawh a si bantukin, kan pum cu kan thlarau a hup chungtu CEO a si anti. Minung hi taksa lawngin a nungmi kan si lo i thlarau he a nungmi kan si ti cu al awk a um hnga maw? Keimah nih ka hun al tak hmanh lai, hun ka ngang ta hmanh u.

Kan taksa nih hin thil pali a duhmi a um i, cucu, rawl, lumnak (Lumnak a petu thilpuan), dinh (dai tein i dinh), le nupi/va an si. Kan pum nih cu thil pali hna cu duhduh tawl awk ngei selaw a lung a tling tuk ko hnga. Asinain, atu lio thawngpang kan ngaih tikah, mirum mi-ngei hna le duhduh in a nung khomi hna anmah le anmah an i that ti hi kan th;eih lengmang ko. Zei harnak dah an ngeih ve hnga? Duh tawkin chaw le va, phaisa le nupi an ngei ko nain anmah le anmah an i thah a si ahcun, an pumsa duhnak tlamtian lo ruangah a si lo ti cu a fiang ko lo maw? Mi-ngei le mirum hna zong cu an nunnak hi titsa lawngin an nung lo i, an titsa duhtawk in a nun lioah a ngaih a rak chia khomi thlarau an chungah a um ti a fiang ko lo maw?

Khatlei kamah politics ruang le Biaknak ruangah thong a tlami hna hun zoh rih hna hmanh u sih. An tlak channak hi an chimmi le an dirhmun a hman bak tiah an ruahmi thil ruangah thong an tla a si. An hrem hna i ti lo le rawl loin, nupi lo le fale loin an chiah hna. An zumhmi le an chimmi ruangah hremnak le velhnak an ing i an taksa cu a re a thei ngaingai ko. Asinain an thir cikcin he lunglawm tein hla an sa kho. Zei nih dah cuticun a tuah hna hnga? An taksa ah zeidah lawmh awk thil a um hnga? Umb ak hlah. An velh hna le an

hrem hna caah an taksa ah zeihmanh lawmh awk thil cu a um bak lai lo.

A si ah, zei nih dah a lawmhter hna hnga i hla an sak khawh hnga? Ruah awk a um ko. Cucaah cun an taksa a ngaih a chiat ngai lio zongah a lung a rak i lawm khomi thlarau an chungah a um ti cu a fian g ko. Thlarau h; i taksa nih a uk lo i, taksa nih harnak a ton lio zongah a lung a lawm khomi a si. Asinain taksa tu cu, cu thlarau a nun ruangah a nungmi tu a si deoh.

Thlarau a nun ruangah taksa a nung ve kan ti va si kaw, asi ahcun taksa a thi hlcun thlarau a thi ve kan ti kho kun lai maw? Ti kho hlah. Taksa nih thlarau a uk lo caah taksa cu thi hmanhselaw thlarau cu a thi lo i a nung ko. Thlarau tu nih taksa cu auk. Saikhawlogy (psychology) pawl ruahning ah cun, mipa nih amah le amah a thah tikah hin, a thlarau nih amah umnak taksa kha i thahnak nawl a pek a si an ti. Cuti a si chinchin ahcun ;thlarau cu pum nih a uk lo i, pum tu hi thlarau n;awl peknak in a nung i thlarau nawl peknak in a thi tinak a si.

Asi ahcun, nangmah zong zungzal in a nungmi thlarau cu na ngei ve ko hnga lo maw? Hrai hniih a tlummi thawl nih ti hrai nga a tlum kho lo. Hitin na ti men lai. Zeitindah, kei cu pe 5 lawng ka si i, kum 20 hrawng lawng ka si rih fawn i, zungzal nunnak ah a herhmi thilri cu ka pum nih a tlum khawh lai? na ti men lai. Kan pumsa nih cun amah duhnak hun tlamtlinh khawh; kha a biapi bikah a ruahmi si. Cucaah cun kan taksa pum sawhsawh nihhin cun vawlei hi a dong te hnga mw dong te lo ti te hna, filosphy te hna Biaknak te hna hi a

biapi ah a ruat theng hnga maw? Veikhat zun-lam chiat that hmanh a sersiampiak tung lai lo. Lenglei thil umkalning hi cu pumsa nih cun a tuak in a tuak lo i, hi vialte thil a tuaktu cu thlarau cu a si. Hi thil a tuaktu le a ruattu cu thlarau pum cu a si i, zei thil hmanh nih a uk kho lo i thihnak zong nih a uk kho lo.

Cucaah cun, nang cu zungzal thil na si. Cucaah cun pei, Krifa pawl nih 'zungzal nunnak' an timi hi a sawhsawh a si lo i sullam a ngei taktakmi thil a si kan ti cu. Vawlei cung thil kalning sawhsawh in khua na ruah tawnmi cu thleng cang law atu lio thil umtuning sawhsawh doh i thlen na timhmi zong hi ngol cang ko. Zungzal nunnak timi tu hi tuak law i hmai-thlak ve ko cang.

Minung fapawi can cu thla kua a si ar ti-tlumh can cuni 28 a si. Cu bantuk cun saram vialte zong nih anmah le an can cio an ngei hna. An hrinmi an fale cu ni cuzat ah an kal kho i kum cuzat an nung kho ti a um. Asinain Pathian nih a hrinmi fale hna cu zungzal in an nung.

Leh na hun ka duh ngai ko lai naih, um rih hmanh. Hika hin Pathian; hmanthlak ka hun put i hu;n zoh ta hmanh. 'Chim hlah, Pathian a um tung lo, a um lomi cu zeitindah hman na thlak khawh lai?' nan ka ti men lai Cu na bia cu hun al kan duh than rih.

A um lomi thil(Khuachia te hna hnam te hna, thil-chia timi khi) a um rua ti i tih chan kha a dih cang i atu cu chan-thar(scientific age) kan phan cang. Science timi hi a umtuning taktak cu kanaan in a thawkmi a si. Vawlei cung i kanaan thiam bik minthang George Gallup nih, 'Pathian cu kanaan

in ka tuak khawh' a rak ti.'Minung kan taksa i thahri le thluak-hri, a cawl a cangmi vialte khi kanaan pei an si cu,' tiah a ti. Cuti a si ahcun;, kanaan thiam ngaimi Sertu a rak um tinak a si cu. Gearge Gallup cu kanaan a thiam ngai nain Pathian ser ciami tuak a thiammi a si tinak a si.

Science chan ah kan um cang ti a si caah cun, science a thiam ngaimi pa a um ve i cu pa cu Einstein a si. Vawlei pumpi a serning la a sinning vialte zong hi a hngalh dih x caah 'Scientist hna Pa' ti zongah ;an ti phah. "Vawlei ka hmuuhning" (The world as I see it) timi cauk a tial i hitihin a ti: Zisuh Kri cawnpiakning tein Krifa sinning taktak hi kan zoh ahcun, mi vialte sualnak sualnak in a khamh khotu Biaknak pakhat a um ti hi a lang i, mi vialte i kan rian ngan bik cu, cu Biaknak ca i thazang rak chuah cio kha a si, tiah a ti. Einstein cu scientist hna pa a si caah an pa hmanh nih cuti a ti ahcun scientist pawl nih Pathian a um lo ti khawh a si ti lo.

Karl Marx nih cun a tuahmi uknak (Socialism) cu Scientific Socialism a ti i, Science firnnak ning-cang tein a kalmi phung a si tinak a si. Asinain, Pathian a um mawum lo ti cu, Einstein nih a zohning in kan zoh a hau. Kan nunphung le uknak caah Karl Marx phung hi a tha kan ti a si ahcun, Einstein nih a chimmi hi tah zeitindah kan ruah kun hnga? Karl Marx nih 'Scientific Socialism' a ti i, Scientist hna pa cu Einstein a si i, Einstein nih Pathian a zumh ahcun kannih zong nih kan zumh cio awk a si ko hnga llo maw?

Pathian a um ti hi a zumh in kan zumh lawng zong hia si lo i, kan pa ah kan i ser. Zeizong vialte

sertu a si i, zeizong vialte cungah nawl ngeitu a si. A um timi a um lo ti i zumh hi sual hi sual a si i, kan zumh hnu ah cun zei ruangah dah a kan ser i, zeidah a kan tinh chanmi a si ti hi hlathlai hau ti loin a zumh in kan zumh bak cang. Anih(Pathian) upadi cu Bible ah tial a si: "Bawipa na Pathian cu na nunnak dihlak, na lungthin dihlak le na fimnak dihlak in a dawt lai i, na innpa kha nangmah bantukin na dawt lai," ti a si. Minung cu misual kan si caah hi upadi hi ahohmanh nih kan tlinh dih kho lo. Mi vialte zong hi kan innpa zoh in kan zoh kho fawn hna lo. Midang kha an thang kan chiat tawn hna i, kan nu le kan pa hmanh an ngaih kan chatter tawn hna. Kna hak a kau i kan lungthin a thiang l. Asinain Pathian cu kan pa si caah pale nih cun fale an sual tikah thah le nawn an ruat bal hna lo i, a sulnak hi zeitindah a ngaichih khawh lai tiah khua an ruah bantukin, kan pa a simi Pathian nih cun a kan hlaw lo i lam tha deoh tu a kan kawlpiak.

Minung kan lungthin cu a thial lengmang khomi lungput a si. Thil thalo a thlengtu (a dotu) hna lungput ahhin a fiang bik. Kan nu le kan pa an thin kan phawh tukmi hna zong kha an kan dawt tuk caah an thinhunnak cu an thial i dawtnak biathlum a ra than tawn. Cuti huat a hmangmi lungthin cu an dawtni hna sin i a thial tikah huat lungthin si ti loin dawt lungthin a si cang. Pathian nih hin cuti a thleng khomi lungthin cu minung cungah hin a hman i kan sual lio i a thinhunnak zong kha dawtnak ah a thial i a kan ngaihthiam. Minung lungthin nih cun vawlei cung thil kalning a thakomi zo ng hi a tha lo lei ah a thial khawh ve. Kanmah hmanh nih nun zia dawh a si lo ti kan

hngalh komi khi kan tuah sual tawn. Khua can i kanmah lawng khua kan ruah ahcun 'Kka sual tuk' ti i kan i mawhchiat can zong a um tawn. Minung lungthin cu'a thleng lengmang khomi a si caah na lungput a hman lomi le na ruahning a dik lomi kha thil tha le thil hman ah na thial ve a hau.

Hian ahhin, anmah canah sual-man inpiaktu minung hi a cawk in an rak cawk tawn. Lengh lang sualnak ruangah sual-man inpiaktu minung cu a cawk in cawk khawh va si kaw, lungchung sualnak ai-awhtu tah zeitindah tuah a si hnga?

Chan a thlengtu hna le thil thalo a dotu vialte lakah a ngan bik a simi Zisuh cu kan vawlei ah a rave i, Annih nih cun a lang lomi kan lungthin thlen khawhnak thawnnak kha a kan pek. Thlarau mit in a zohtu hna nih cun 'Zisuh cu Pathian a si i, minung ah a cang' ti kha an hngalh. Zeizong vialte Sertu pa ai-awh in a rat caah mi vialte sualnak thianter awk tuanvo la dingin a ra. Kan lungthin kan chiahnak kha thial a kan fial. "Nan sualnak vialte cu ka cungah chia dih u" tiah a kan ti. A sualnak A cungah a hun chiatu paoh cu lunglawm tein a rak cohlan hna. Mi nih sualnak an ngeihmi a man ah dantatnak an in hngami ai-awhtu si dingah vailam cung thih a thim. Miding cu miding lo ai-awhtu ah thih a thim. Cuticun kan sualnak vialte cu a kan thenhpiak.

History thiam bik an timi Rommi pa nih "A thawhthannak hi history vialte lakah thil sining a fiantertu tha bik a si," a rak ti bantukin, misual vialte sual ai-awhtu ah A pa Pathian nih a rak cohlan caah thil vialte lakah fiantertu tha bik cu a si taktak ko. Cucaah A thawhthannak a zummi

paoh cu khamh an si.

Kalvari tlang i a thletmi A thisen in ka sualnak a thenh cang ti a hngalmi hna nih cun thil vialte hi a thar in an hmuh cang. A thil sermi hi zei an si i, zeitin a ser hna ti kan hngal cawk lo nain sertu kan pathian cu kan dawt khawh cang. Kri cu kan dawt i, Amah kan dawt ruangah mi vialte zong kan dawt khawh hna. Mirum nih an serhsatmi hna mi sifak zong kha kan dawt hna i, thil sual kha thil tha ah a can khawh nakhnga kan i zuam. Thil tha lo kan doh i thil tha ah thlen kan duh tikah hriamnam dang kan herh ti lo i kan hriamnam tha bik cu'Dawtnak' a si. Sualnak zeihmanh a ngei lomi ngakchiate a hun vel leentu mithalo hna hmanh kha kan dawt hna. An thatlonak le an sualnak kha kan dawt a si lo i, anmah kha kan kan dawt hna caah thatnak lei ah hruai khawh kan i zuam hna. Palek hi misual an si lo i, misual hna sualnak a dotu an si. Cu bantuk cun kannih zong misual kan hua lo i sualnak kan huat ve.

Ei-hmuar a hmagmi le nahchuah ziar-neih a hmangmi um; ti loin dawt a hlawhmi minung lawngte hi kan pawngkam ah um hna selaw vawlei hi zeitluk in dah a dawh hnga?

Dawtnak nih cun thil umtuning vialte hi a thlen khawh dih ko. Sal zuat chan le ngakchia riantuanter chan cu dih cang hmanh selaw, minung le minung karlak ah ei-hmuarnak le mi nakin kei lian deoh ning ti lungput cu a dih hlei lo. That duhnak lungthin khoh cu a than a fum ko. Asinain kanmahcio hi dawtnak ngei u silaw atu a thanning nak cun a rian a rang deoh ko hnga. kan chan a thanning a ran khawh deoh nakhnga dawtnak

ngeih hi i zuam cio u sih.

Communist phung in chan thlen a timmi vialte hna, nan tuah cia mi vialte cu a poi lo ti u si law, atu in ngaol cang u law, dawtnak he zungzal nunnak ah a kan kalpitu Kri ralkap ah rak lut cio cang u.

Zisuh cu Bible nih cun 'Pathian BIA' tiah a ti. Amah he nan i komh ahcun nan bia cu a khing a rit lai. Zisuh Kri he cun hun i komhmanh. Communist upa nih an in cawnpiak tawnmi hna bia kha nan ngaih than tikah nan ngai kho ti lai lo i, a sullam nan theihning zong a dang cang lai. Chim ve nan timh zongah nan ngol lai i nan ruat than lai. Cuticun thil umtuning taktak cu nan lung a pem cang lai.

Vietnam kong kha ruat tuah hmanh u. Communist ruangah zeitluk in dah hna an hnawh? Tibet zong hi Tuluk Communist nih hranhram in an lak hna i, American bawmh loin anmah tein an cawl ve caah an har ngai. Tibetmi cu Tuluk Communist pawl nih cun an tlaih hna i an hrem hna. Acheu cu Tuluk ram ah an kuat hna i harnak tampi an tuar. Cu lawng a si lo, Chekoslovakia ram an buainak ahhin America an i tel bak lo. Zoh hmanh u law, Russia sobul tangah an um i an duh paoh in an tuah ko hna. Cun, bifra ram kha America tel loin Mirang nih an i buaipi i a phi cu nan hmuh cio. Zeihmanh sualnak a ngei lomi civil minung millian 2 an thi kha.

Vietnam ah cun America an i tel ko tung nan tihnga. Vietnam ram i American an i telning le an i tel than lonak kha a ruang chim awk tampi a um. A zeikhom a si ah, Vietnam buainak i American

an chuah hnu ah Veitnam zeitindah a um? Communist nih uknak an laken; ak paoh cu sualnak ngei lo civilmi a milian a million in an thah hna cu nan hmuu ciomi a si ko. Vaking bang mahte cawng a thaimi zong tlaih i hrem cikcek hnu ah sullam um theng lo i thlah sawhsawhmi zong an um. Cucu Communist kalning cu a si i Veitnam ah khan cuticun an rak tuh hna.

Pathian nih tuak khawhnak thluak le ruah khawhnak lungthin a kan pek cio. Harnak kan tonmi hi, 'Tel dingin doh u' ti i au len sawhsawh in a dih kho lo. 'Tei dingin doh u' tiah an au lenmi cu sualnak a ngei lomi a thongthong in an thah hna nak kha a si ko. Nihin vawlei sualning kan awlok a chonning nak hmanh in Communist pawl nih an upi tawnm; i bia hi tih a nung deoh.

Indiaram kong nan rel ahcun Mirang kut tang i a ummi a rak si ti kha nan hngalh lai. Mirang uknak hi a thatlonak le a dinlonak tete tampi a um ve. Midang uknak a thatloning le a dinloning he zong a khat lomi tete a um ve. Asinain khatlei kamah thil tha a tuahmi tampi a um ve i, fimthiamnak lei, ngandamnak lei, ngaktah cawmnak lei le zapi ca i a thami thil tampi an tuahmi a um ve. A thatlonak deoh kan timi cu, an ukmi hna kha sal uknak in an uk deoh hna ti a si. Indiami nih cun Mirang uk kan duh lo tiah an hung cawl i, Independence cu an hun hmu. Independence an hmuu caah cun Mirang cu kal a hau i, Mirang an hung kal tikah cun zei thil dah a hung chuak kha? Indiami le Indiami an i that ciammam i minung millian 4 an rak thi. Moslim pawl nih Hindupawl Sikh pawl an thah hna. Hindu le Sikh pawl zong nih cun Moslim pawl cu an

thah ve hna. Cuticun anmah le anmah cu an i that ciammam i million 4 an rak thi. Cu hnu ah Pakistan nih India kut tang um kan duh lo ti a si i thisen tampi a chuah hnu ah an i then fawn. Cu pin zongah zeidah a chuak rih? Communist pawl nih an rak lak dengmang hna. Lak ngaingai cu an la kho hna lo nain kerala state le Bengal State pahnih cu Communist State ti awk an si cang.

Gandhi nih hitihin a rak ti: "Hmailei can ka hei zoh tikah hin, Indiaram Moslim le vawlei cung Moslim vialte zong atubantukin pakhat le pakhat karlak ah dawtnak a zor ahcun Indiaram hi kan ta a si kho thai lai lo i, Indiaram cu khual.sinah a phan than lai i sal ah kan tla than le lai. Hi tluk har i kan hmuuhmi Luatnak hi kan sung than te ko lai," tiah a rak ti.

Ganhi chimchung bia hi a tling kan ti khawh men lai. Zeicahtiah India le Pakistan cu an i daw ti lo. Tuluk le Russia nih sio-rawl tarh bantuk ah an tuah hna. An Biaknak kha an i hrhu chih i nifa thisen luannak le i thahnak a um. Mirang nih an rak uk hna lioah hi bantuk hin thisen chuahnak a rak um bal lo. Luatnak kan duh an ti i thisen chuahnak lehlam a si ahcun an hmuuhmi Luatnak zong cu zeidah a thathnem kun?

Nigiriarm zong hun zoh rih hmanh usilaw, Mirang uknak in an chuahmi hi zedah a thathnemnak a um ti awk a si ve. Mirang uknak a tho lo tiah taza an cuaimi hna kha a tampi nain, Biafra minung millian 2 an thihnak kong tu cu zeihmanh ah an rel hna lo. Nigro minak pawl nih Luatnak kan duh tiah an cawl lenmi hi, cucu maw an cawl chan cu a si hnga? Ibos miphun pawl

zong cu Luatnak duh ah an cawl ve i Luatnak cu an hmuh taktak ve. Asinain anmah le anmah cu an i that ve i, thisen tampi a luan hlei ah rian an tuan thiam ti lo i mangtam a tlung. Cucaah cun Luatnak an hmuhmi cu a miak kan ti kho theng hnga maw?

Thil tha kan timi hi a can a zaat le zaat lo, a that taktak le that taktak lo, a hlan-kan in tha tein kan tuak-tan ngaingai a hau.

Politics lei hi ka cawnmi le ka thiammi ngaingai a si lo caah politics kong ceih hi ka sum. Asinain thil pakhat a fiang ngaimi cu, Nitlakleimi zong an si ah, Nichuahleimi zong an si ah, a ningcang lo setsai i cawlcangh sawhsawhnak hin minung ca i a thamithil biapingai an chuakbal lo. Krifa riantuannak ah cun, Frederick Douglas cu pumpek bakin Bengal ram ah kum 58 rian a tuan cang. Charles Fox cu Solomon tikulh ah kum 60 rian a tuan. Biatlang tha thim i upi len le bia tha chim sawhsawh in an tuan lo i, a tuan taktak in an tuan. Si-inn ah tuah, sianginn an dirh i ngaktah an cawm hna.

Salvation Army Krifabu in Charles pean nih Devil tikulh ah kum 18 rian a tuan i ram pumpi minung lung a thlen hna. Wycliff Bible lehnak a tuahtu Townsend cu Guate Mala tikulh ah rian a tuan i, a hruat ngaimi ram an si caah hngerte-reu a eimi an si i, cu bantuk Cakchiquel miphun sinah hngerte-reu ei in rian a tuan i, a kir tikah cun sianginn 5 a dir i, si-inn he, Krifabu tampi he, cu tluk mihrut hna lakah cun mifim a zaza in a chuahter hna. Marrianna Slocum (Marriana Slokam) cu Maxico ram mihrut bik Tzeltal miphun sinah a kal i rian a tuan ve. A zuamnak kha Pathian nih thlua a chuah caah an phun ningpi in mifim ah

a ser hna.

Vawlei pumpi hi ti har rawl har le sifah tlangrai nih a phak caah nang zong na har ve men kolai. Abiana ah vawlei pumpi hi hei rumter phut kho usilaw, mi vialte hi an i lawm dih kho hnga tiah na ruat maw? Ram rumnak ram ah cun mikip ti awk hin motor an ngei in TV an i hunh; Bank ah tangka an ngei cio i duhduh in an nung kho. Asinain cu bantuk mirum cu anmah an i that len ko. Nikum lawng hmanh ahkhan mah le mah a thatmi le thah a timmi hi millian 3 an si ti a si.

Keimah hi mi sifak bik lakah ka tel lai tiah ka ruah. Communist kut ah thong kum 14 ka tla i, an ka velh an ka hrem ngai ko nain ka lung a lawm ngai. Kan vawlei ahhin thilri chuakmi a tam hlei tung lo i thil man a san chin lengmang caah sifah le tamhall hi zual chin lengmang dawh in a um. Asinain Pathian zumh cu zungzal nunnak ngeih a si i, Zisuh Kri ngeih cu thil man vialte lak i a fak bikmi ngeih a si.

Uknak thalo kut in luat awk a a dotu nan si kha ka hngalh ko. Luat tein ruahnak nawl a ngeimi nan si. Ni khat ah suimilam zeizat chung dah khua nan ruah cio? Kri nih na chungah a chiahmi thlarau lungthin tel lo i khuaruah cu hlengtu nun a si ti hi na hngal lo maw?

KRIZUM TUBUI, UM hi a herh ko. Anih Bia cu biafang tha thimmi biatlang sawhsawh bantuk a si lo. Paul nih "Ser tharmi lungthin a ngeimi si ko u," tiah a ti. Mi cheukhat cu 'Ser thar' timi bia hmanh a duh lomi kan um. Tha tho lunglawm tein A sinah ra law Kri nih cun an bawmh ko lai. Cu bantuk lungthin thar na ngeih ahcun na riantuannak

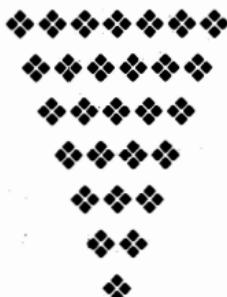
Bu chungah a thahnemmi na si lai.

Cu hnu lawngah cun Nun-tak Nun na phan ko lai. Dotu (Revolutionist) hna cu an zumhmi le an dohmi ruangah thihnak an tong tawn, Asinain Communist ram ah cun cu bantukmi hna cu mi raltha an ti lem hna lo. Mi raltha hna dotu tiah an ti lehlam hna. Communist uknak tang i an catial thiam hna kong kha ruat hmanh u. Ruahnak tha deoh an hun chuah paoh ah Communist upa cu an thin a hung i an tlaih hna i thong ah an thlak hna. An ram thatnak ca i rian a tuantu he Krifa phung a chimtu he hmunkhat ah thong an thlak ti hna. Hi hna i pa raltha cu an si. An nunnak pek in a doh ngammi le a chim ngammi hna kha mi raltha a dohtu nan si an ti hna i thong ah an thlak hna.

Mi raltha timi taktak cu, amah le amah a tei khomi, sertu Pathian ruangah amah sinning a thla khomi hi mi raltha tling cu an si. Mah le mah sinning i thlak dih i sertu Pathian he i komh ahcun mi vialte thanchonak a pe khotu thawnnak a chuahteru an si.

Pathian a dawtu hna cu nan riantuannak ah Amah nih lo kaipi an pek hna lai.

Aho paoh nih ca nan kankuat khawh

Ca kuat khawhnak Address:

Tortured for Christ
P.O.Box 4532
New Delhi-110 016
India

The Voice of the Martyrs
(Love in Action Ministry)
Hakha 03011, Chin State
Burma (Myanmar)